

УДК 35.08:316.61

Коваль Ганна Володимирівна

завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки
Чорноморського державного університету імені Петра Могили (м. Миколаїв),
доктор наук з державного управління, доцент

ПРОФЕСІЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розкрито основні проблеми професійної соціалізації державних службовців в Україні. Аналізуються різні підходи до вивчення процесу професійної соціалізації на державній службі як складової загальної соціалізації особистості. Розглядаються чинники професійної соціалізації державного службовця в період активної модернізації державної служби.

Ключові слова: соціалізація, професійна соціалізація державних службовців, модернізація державної служби в Україні.

Коваль А. В. Профессиональная социализация государственных служащих в условиях реформирования государственной службы в Украине

Аннотация. В статье раскрыты основные проблемы профессиональной социализации государственных служащих в Украине. Анализируются разные подходы к изучению процесса профессиональной социализации на государственной службе как составляющей общей социализации личности. Рассматриваются факторы профессиональной социализации государственного служащего в период активной модернизации государственной службы.

Ключевые слова: социализация, профессиональная социализация государственных служащих, модернизация государственной службы в Украине.

Koval H. V. Professional socialization civil servants in the reforming the civil service in Ukraine

Annotation. In the article the basic problems of professional socialization of civil servants in Ukraine are exposed. The different going is analyzed near the study of process of professional socialization on government service as a component of general socialization of personality. The factors of professional socialization of civil servant are examined in the period of active modernization of government service.

Keywords: socialization, professional socialization of civil servants, the modernization of public service in Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціальні зміни, що останній часом досить активно здійснюються в Україні, зумовлюють значущість такої сукупності якостей особистості, яка дає змогу людині бути соціально активною, швидко пристосовуватися до швидкозмінних умов життя, виявляти цілеспрямованість і підприємливість, віднаходити

оптимальні рішення в нестандартних ситуаціях. У цьому зв'язку важливого значення набуває професійна соціалізація, через яку відтворюються трудові відносини, оновлюється соціально-професійна структура, закладається потенціал інновацій у різних сферах суспільства.

Останнім часом в Україні особливо гостро постала проблема професійної соціалізації працівників сфери державного управління. Відбувається перебудова цієї системи, зокрема ухвалено новий Закон України «Про державну службу» [9], видано Указ Президента України [10], інших підзаконних нормативно-правових актів [11; 12] з питань реформування державної служби. На сьогодні перед країною постає завдання залучення до проведення державних реформ найобдарованішої частини суспільства. Перед Україною постало завдання перетворення її на сервісну державу європейського зразка. Саме управління якістю надання державних послуг населенню сьогодні стає одним із способів забезпечення й утримання владою професійної моделі поведінки, що підтримується широким колом громадян. Принципи якості та ефективності поступово стають першочерговими в усіх сферах функціонування управлінського апарату як на центральному, так і на регіональному рівнях [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом до питань професійної соціалізації державних службовців зверталися як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники, зокрема Д.Ковальова [1; 2], І.Лопушинський [3; 4], І.Парубчак [5; 6], Н.Перинська [7], О.Піддубчак [8], М.Рудакевич [13], В.Солових [3; 4] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас аналіз наукової літератури з означеної проблеми засвідчив, що, незважаючи на різноплановість наукових підходів, у вітчизняній і зарубіжній науці досліджуються лише загальні підходи до професійної соціалізації державних службовців, а питання тенденцій, особливостей розвитку цього процесу в умовах модернізації державної служби в ході адміністративної

реформи по суті є недостатньо вивченими. Проведений аналіз стану наукового дослідження порушених проблем довів, що питання професійної соціалізації державних службовців ще не дістало належного висвітлення в науковій літературі, практично відсутній єдиний підхід до визначення сутності професійної соціалізації державних службовців в Україні [5].

Формування цілей статті. Саме тому метою нашої статті й стало висвітлення проблем професійної соціалізації державних службовців у період активної модернізації державної служби в Україні, викликані ухваленням нового Закону України «Про державну службу» [9], прийняттям низки підзаконних нормативно-правових актів [10; 11; 12] та ін.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, соціалізація – це процес і результат засвоєння й активного відтворення індивідом настанов, цінностей, ролей, очікувань, що властиві певній культурі або соціальній групі. Соціалізація є результатом виховання людини і відбувається в процесі її діяльності й спілкування з іншими людьми. Соціалізація – важливий чинник розвитку особистості, зокрема її свідомості й самосвідомості.

Різні науки вивчають процес соціалізації з різних боків. Для антропології соціалізація – це передусім передання (трансмісія) культури від одного покоління до іншого (інкультурація). Для соціологів це, з одного боку, навчання індивіда виконання соціальних ролей, без засвоєння яких він не може стати повноцінним членом суспільства або групи, а з іншого – формування його особистої ідентичності та образу «Я». У психології, де на перший план виходить вивчення процесів і механізмів, за допомогою яких індивід засвоює відповідні соціальні норми, ролі та ідентичності, соціалізація є елементом процесу формування та розвитку особистості. Соціальна педагогіка конкретизує ці уявлення, оцінюючи ефективність тих чи інших інститутів або методів соціалізації та їх приховані, побічні, латентні, неусвідомлювані вихователем наслідки. Слово *соціалізація* вживається й у вужчому, спеціальному значенні. Наприклад, політична соціалізація означає

процес формування певних політичних настанов і орієнтацій, гендерна соціалізація – формування гендерної ідентичності та пов'язаних із нею сексуальних настанов, релігійна соціалізація – залучення індивіда до певної релігійної ідеології тощо [1].

Соціалізація передбачає взаємодію людини із соціальним середовищем, що впливає на формування її певних соціальних якостей і рис, активне засвоєння й відтворення нею суспільних зв'язків. Можна вважати, що соціалізація – це суспільна форма активного сприйняття індивідом соціальної інформації, необхідної для адаптації до середовища. Вона має дві мети: формування системи його суб'єктивної орієнтації (мотивів і цінностей) і реалізацію рольових очікувань.

Розрізняють первинну соціалізацію, яка відбувається в дитячому, підлітковому, юнацькому віці, та вторинну (зрілий вік) (Е. Еріксон, Л. Кольберг, Ж. Піаже), дотрудову, трудову (службову), політичну, етичну тощо (Г. Алмонд, Л. Грінберг, С. Верба, Е. Шайн та ін.). В аналізі процесу соціалізації науковці використовують рольовий і поведінковий підходи. Рольовий підхід передбачає соціалізацію шляхом засвоєння індивідом окремих службових ролей. У зарубіжній практиці такий підхід використовується на початковому етапі входження в професійну роль під час проходження випробувального терміну і стажування; використовується він також у підготовці державних службовців Росії. Поведінковий (біхевіористичний) підхід досліджує соціалізацію як адаптацію людини до професійної діяльності шляхом включення до цього процесу психологічних чинників поведінки – форм мислення, мотиваційної сфери, базових потреб тощо. Цей напрямок набув значного поширення з розвитком гуманістичної психології, зокрема ідей А. Маслоу, К. Роджерса про соціалізацію особистості як її самоактуалізацію. У вітчизняній психології він розробляється в контексті вчинкового підходу до тлумачення розвитку особистості (О.Киричук, В.Роменець, В.Татенко та ін.) [13].

Загалом соціалізація – це широкий і багатогранний процес засвоєння людиною досвіду суспільного життя та його відтворення. Поняття ж «професійна соціалізація», що розглядатиметься нижче, є похідним від загального поняття «соціалізація».

У державній службі соціалізацію називають функцією управління людськими ресурсами, коли керівник спочатку вводить індивіда в організацію, а потім учить його виконувати службові обов'язки. Цей процес розглядають як соціалізацію індивіда з метою засвоєння ним цінностей та цілей організації. Функції керівника в цій сфері охоплюють мораль, стимули, дисципліну, контроль, освіту та навчання підлеглого службовця. Такий підхід використовується в зарубіжній практиці.

Таким чином, професійною соціалізацією державних службовців називають засвоєння ними за допомогою взаємодії норм, знань, статусу конкретних соціальних груп та інститутів, що становлять соціальну дійсність державної служби [1].

Ускладнення завдань і механізмів управління, зростання різноманітності і форм управлінської діяльності вимагають високого професіоналізму державних службовців, актуалізують проблему добору, підготовки і перепідготовки кадрів апарату органів державної влади. У цих умовах загострилися суперечності між потребою суспільства у висококваліфікованих кадрах державної служби і реальним станом кадрового потенціалу державних органів.

У той же час державна служба в Україні представлена державними службовцями, які зазвичай не мають спеціальної підготовки (лише 3-4 відсотки з них отримали спеціальну підготовку в галузі знань 1501 «Державне управління») та належного практичного досвіду роботи. Крім того, для державної служби сьогодення характерна значна плінність кадрів (у межах 10 відсотків на рік), зумовлена рівнем престижності державної служби, насамперед рівнем оплати їхньої праці. Саме тому відносна

непрофесійність персоналу державної служби є однією з причин дисфункцій у забезпеченні виконання повноважень державних органів, порушення об'єктивних меж державної влади, управлінської діяльності. Особистісні вади та їх виявлення призводять до професійної деформації в середовищі державних службовців, дискредитують державну службу в суспільній думці українців. У зв'язку з цим проблема професійної соціалізації державних службовців набуває особливої актуальності.

Слід зазначити, що освіта є найважливішим чинником, який впливає на соціальні процеси взагалі та на формування соціальних груп зокрема. Освіта ж у сфері державної служби вказує на те, що в наші дні немає жодного напрямку становлення державної служби, який міг би розвиватися у відриві від освітнього процесу. Розвиток державної служби і розвиток державних службовців – процеси взаємопов'язані. Підготовка висококваліфікованих кадрів для України є запорукою її життєздатності. Зміни, що відбуваються в суспільстві, модернізація державної служби ставлять вимоги щодо створення спеціальної системи професійного навчання, здатної забезпечити неперервну підготовку персоналу державної служби [2].

Професійна соціалізація – це процес і механізм, який уводить людину в світ професійної діяльності. Людина, обираючи сферу професійної діяльності, співвідносить свою мотиваційну систему з тими умовами й чинниками цієї діяльності, що можуть задовольнити її очікування та потреби.

Зважаючи на сказане, професійну соціалізацію державних службовців учені визначають як процес входження індивіда, який уже сформувався як особистість і отримав визнання як професіонал у конкретній галузі, у державну службу. Цей процес полягає, по-перше, у засвоєнні службовцем потрібних для виконання посадових обов'язків знань, насамперед у галузі управління, конституційного, адміністративного та інших галузей права, а також умінь і навичок, професійного досвіду, соціальних цінностей і норм державної служби, стереотипів раціонально схвалюваної поведінки, по-друге

– в активній реалізації нагромадженого досвіду в управлінській діяльності і спілкуванні. Особливість професійної соціалізації державних службовців полягає в тому, що вона здійснюється на вторинній стадії соціалізації, відбувається з індивідом, який уже сформувався як особистість, до того ж, як правило, є успішною особистістю. Вторинність стадії, на якій здійснюється професійна соціалізація, стає джерелом проблеми узгодженості інтерналізованих раніше і таких, що вимагають інтерналізації, норм, цінностей та стереотипів поведінки [7].

Державна служба сучасної України постає сферою професійної соціалізації, що має особливий управлінський характер діяльності щодо забезпечення повноважень державних органів, спеціальні норми взаємодії індивідів, ієрархію працівників. В умовах здійснення в Україні адміністративної реформи ця сфера соціалізації, що має змістовну невизначеність, розширює свій інноваційний сегмент.

Основні шляхи підвищення результативності професійної соціалізації державних службовців пов'язані з управлінням цим процесом, що ґрунтується на відборі й оцінюванні (моніторингу) персоналу державної служби за професійними, діловими, морально-психологічними характеристиками; організації системи професійної освіти державних службовців, забезпеченні їхньої ділової кар'єри, уточненні професійно-кваліфікаційних вимог, корекції змісту, характеру й умов праці.

Управління професійною соціалізацією державних службовців – це вплив органів влади на цілеспрямоване засвоєння державними службовцями професійних знань, норм, цінностей, засвоєння, нагромадження і розвиток професійного досвіду і раціональне використання професійного потенціалу державних службовців у практичній діяльності [7].

На соціалізацію людини впливає низка чинників (мегачинники, макрочинники, мезочинники, мікрочинники), що вимагають від неї певної поведінки й активності. Вплив мікрочинників на соціалізацію є найбільш

значущим, оскільки з ними людина стикається постійно. До мікрочинників професійної соціалізації державних службовців належать: вплив соціального середовища та безпосереднього оточення індивіда, освіта, інформаційний чинник, соціальний статус, громадська думка, організаційна культура державної служби. Ці чинники можуть діяти в різних поєднаннях, унаслідок чого підвищується варіативність під час вибору кар'єри та її практичного здійснення. Також ці чинники полегшують, а іноді й ускладнюють просування службовими сходами. Через це виникає потреба у вивченні та аналізі чинників професійної соціалізації державних службовців у сучасному українському суспільстві [2].

Процес професійної соціалізації кадрів державної служби багато в чому визначається перетвореннями, що відбуваються в ній, радикально змінюють характеристики соціального середовища, у якому відбувається життєдіяльність соціальних суб'єктів [2].

Нормативна професійна соціалізація становить собою спільний для всіх публічних службовців сегмент їхньої професіоналізації, передбачений у керівних документах і нормативно-правових актах. Це соціалізація державних службовців як професіоналів, що вимагається й очікується українським суспільством. Реальна професійна соціалізація є статично поширеною, типовою соціалізацією державних службовців з набуття ними професіоналізму.

Будь-яка державна управлінська структура потребує такого державного службовця, який володіє високорозвиненим особистісним потенціалом, має глибокі професійні знання, потрібні вміння і навички. Водночас передумовою високої ефективності апарату є знеособлення, безпристрасність, виконавська дисципліна працівника. Це формує дихотомію професіоналізму державного службовця і пояснює протистояння адаптаційних й інтеріоризаційних фаз його професійної соціалізації.

Висновки з даного дослідження. Отже, професійна соціалізація державних службовців є перспективним шляхом раціонального використання кадрового потенціалу державної служби, формування соціальної верстви державних службовців як одного з найбільш стабільних структурних компонентів суспільства та держави, носія знань, досвіду і традицій [1]. Значущість професійної соціалізації державних службовців та ефективність їхньої діяльності вимагає детального аналізу різноманітності підходів до вивчення процесу соціалізації та процесу професійної соціалізації (загалом і на державній службі зокрема), оскільки професійна соціалізація особистості державного службовця за своєю суттю є соціальним процесом як невід'ємний компонент загальної соціалізації особистості. Вирішення теоретичних питань аналізу соціалізації та професійної соціалізації на державній службі має як теоретичну, так і практичну цінність для формування ефективної і дієвої системи державної служби в Україні.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження порушеної нами в статті проблеми вбачаються у висвітленні основних проблем професійної соціалізації молодих державних службовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковальова Дарина. Сучасні підходи до професійної соціалізації державних службовців / Д. Ковальова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04\(11\)/11kdvsds.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04(11)/11kdvsds.pdf)
2. Ковальова Дарина. Фактори професійної соціалізації державних службовців / Д. Ковальова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_03\(14\)/12kdvsds.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_03(14)/12kdvsds.pdf)[http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_03\(14\)/12kdvsds.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_03(14)/12kdvsds.pdf)
3. Лопушинський І. Особливості політичної соціалізації в управлінських процесах демократичної трансформації суспільства / І. Лопушинський, В. Солових // Публічне управління: теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. – Харків, 2013. - №3(15). – С.73-80.
4. Лопушинський І. Теоретико-методологічні основи дослідження політичної соціалізації в сучасній Україні / І. Лопушинський, В. Солових // Публічне управління: теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. – Харків, 2013. - №4(16). – С.145-152.
5. Парубчак І. Гуманітарні аспекти Концепції державного управління процесами політичної соціалізації особи в Україні / І. Парубчак // Демократичне врядування: Науковий вісник. – 2012. – Вип.10.

6. Парубчак І. О. Сучасний стан та проблеми державного регулювання політичної соціалізації в Україні / І. О. Парубчак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/1/08.pdf>
7. Перинская Н. А. Профессиональная социализация государственных служащих России 90-х годов : автореф. дисс... к. социол. н., 22.00.08 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/professionalnaya-sotsializatsiya-gosudarstvennykh-sluzhashchikh-rossii-90-kh-godov>
8. Піддубчак О. Особливості соціалізації молодих державних службовців / О. Піддубчак // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України, 2011. - №4. – С.77-84.
9. Про державну службу: Закон України від 17 листопада 2011 року № 4050-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
10. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки: Указ Президента України від 1 лютого 2012 року № 345/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>
11. 12. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку державної служби на період до 2016 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 червня 2012 року №411-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
12. Про схвалення Концепції реформування системи підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2011 року №1198-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
13. Рудакевич М. І. Професійна етика державних службовців: теорія і практика формування в умовах демократизації державного управління: монографія / М. Рудакевич. – Тернопіль, 2008.

Statement of the problem. Social changes that recently actively carried out in Ukraine, determine the significance of such a set of personality traits that enables a person to be socially active, quick to adapt to rapidly changing conditions of life, to show dedication and enterprise, find optimal solutions in unusual situations. In this connection important to the professional socialization through which labour relations are reproduced, updated socio-professional structure laid innovation potential in different sectors of society.

Urgency. Management quality of public services today is one way to ensure the maintenance of power and professional behaviours that support a broad range of citizens. The principles of quality and efficiency gradually become a priority in all areas of functioning administrative staff at central and regional levels.

The purpose of the article. The aim of this article was also coverage of professional socialization of civil servants during the active modernization of civil service in Ukraine.

Our task was to study – to examine the professional socialization of civil servants, definition of the nature of professional socialization of civil servants in Ukraine.

Summary. Socialization involves human interaction with the social environment that affects the formation of certain social qualities and features active assimilation and playing her public relations. We can assume that socialization - a social form of individual active perception of social information needed to adapt to the environment. It has two objectives: the development of its subjective orientation and implementation role expectations.

In the civil service is called socialization function of human resource management, where the head first enters the individual in the organization, and then teaches him to perform duties. This process is considered as the socialization of the individual to inculcate his values and goals of the organization. Features leader in this area covering morality, incentives, discipline, control, education and training subordinate employee. This approach is used in foreign practice.

Conclusions and outcomes. Thus, professional socialization of civil servants called them by mastering the rules of interaction, knowledge and status of specific social groups and institutions that make up the social reality of public service. Professional socialization is a promising public servants through the rational use of human resources of public service, formation of social strata of civil servants as one of the most stable structural components of society and the state, media knowledge, experience and traditions.